

ОСОБЛИВОСТІ КОМПОЗИЦІЙНИХ ПОБУДОВ В ЖАНРІ ПОРТРЕТ – ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПУ ЗОЛОТОГО ПЕРЕТИНУ В ТВОРАХ ВІДОМИХ ХУДОЖНИКІВ

Новікова М.К., студ. гр. ОМ-414

*Наукові керівники – Горбенко А.О., професор, Спорнік М.В., асистент
(кафедра Образотворчого мистецтва, Одеська державна академія будівництва та
архітектури)*

Анотація. Одним з провідних жанрів образотворчого мистецтва протягом останніх чотирьох століть залишається жанр портрет. В художніх ЗВО викладаються базові канони та правила живопису, що здатні допомогти автору передати задум своєї роботи найбільш повно та якісно. Одним з таких засобів є композиційний прийом золотого перетину, що дозволяє гармонізувати будь-яку композицію. У статті викладено основні правила композиційних побудов і підстави використання золотого перетину в жанрі портрет, приклади й методи його застосування у творчості різних художників.

Актуальність дослідження полягає в тому, щоб довести гармонійність композицій, побудованих згідно з правилами жанру та золотим перетином, підкреслити важливість знання про золоту пропорцію та вміння будувати малюнок людини на її основі. Зі зростанням кількості напрямів у образотворчому мистецтві, зростає потреба в усвідомленні базових принципів побудови композицій, одним з яких є принцип золотого перетину. Маючи такі знання, художник зможе більш професійно та вдало передати той художній образ, який він задумав.

Золотий перетин – таке математичне співвідношення, при якому ціле (с) відноситься до своєї більшої частини (b), як більша до меншої (a).

$c : b = b : a = 0,61803398875 \dots$ – це такий пропорційний гармонійний розподіл відрізка на нерівні частини, при якому весь відрізок так відноситься до більшої частини, як найбільша частина відноситься до меншої; або, $c : b = b : a$ – менший відрізок так відноситься до більшого, як більший до всього, тобто $a : b = b : c$. У чисельному вираженні це нескінченне число, яке округлюють до 1,618 і позначають число золотого перерізу грецькою літерою Ф (фі). Якщо взяти відрізок АВ і поділити його точкою С, то золотим перетином буде, коли менший відрізок відноситься до більшого так, як більший відрізок відноситься до цілого (рис. 1) [1].

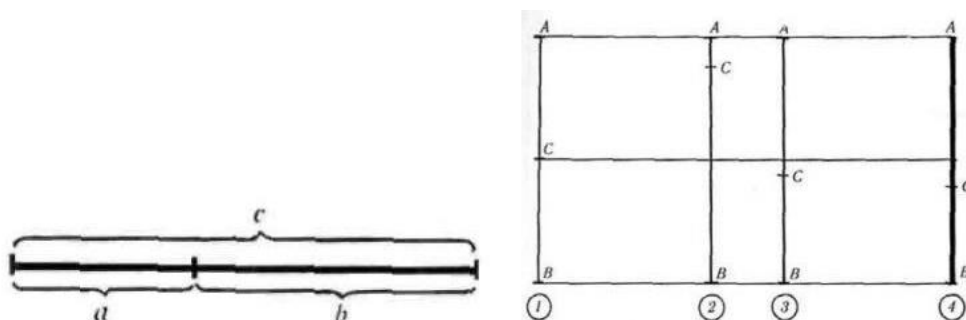

Рис. 1. Приклад геометричної пропорції золотого перетину, яку можна описати як $a:b=b:c$ або $c:b=b:a$

Також золотий перетин можуть позначати спіраллю. Сутність побудови цієї спіралі полягає у тому, що, починаючи з точки О, її кроки кожен раз збільшуються у пропорціях золотого перетину: $OA=10$, $OB=14$, $OV=24$, $OG=38$, $OD=62$, тощо (рис. 2). Правило золотого перетину в картині проявляється поділом її на частини чотирма лініями – дві з них горизонтальні й дві вертикальні. Розташовані вони згідно з пропорцією 1,618 [2].

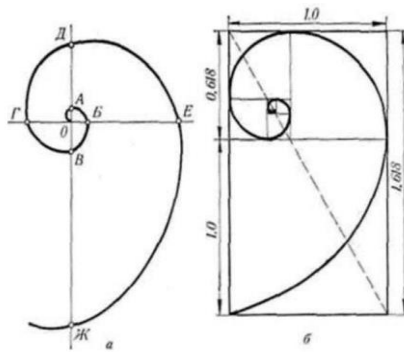

Рис. 2. Приклад класичного зображення золотого перетину у вигляді спіралі в образотворчому мистецтві

Використовуючи закономірності золотого перетину, можна досліджувати пропорційну структуру будь-якого художнього твору, навіть якщо він створювався з урахуванням творчої інтуїції. Це має важливе значення щодо класичного спадщини і при мистецтвознавчому аналізі творів всіх видів мистецтва. Повторення рівних величин, чергування рівних і нерівних величин у пропорціях золотий перетин створює у картині певний ритмічний лад, викликає у глядачів той чи інший настрій і втягує їх у розгляд зображення. Порядок та послідовність цього розгляду зумовлені художником [3].

На картині «Англійський післяполудневий чай» живописця Джорджа Леслі зображено портрет жінки, що сидить у саду. Автор не розміщує фігуру посередині полотна, натомість використовує золотий перетин і розміщує фігуру в композиції на лінії золотого перетину по вертикалі (рис. 3).

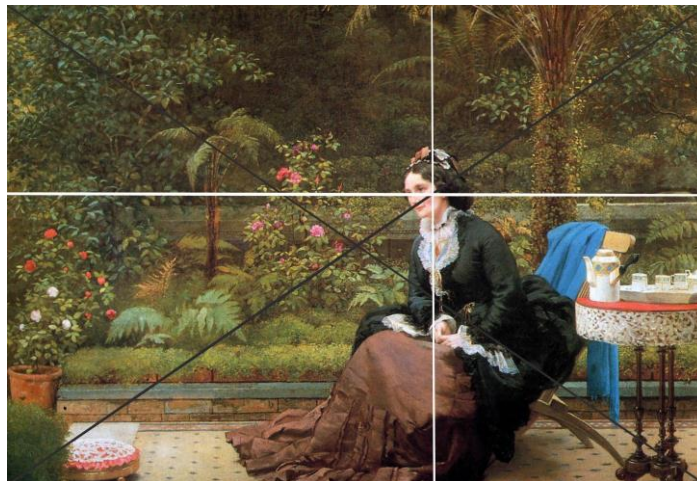

Рис. 3. Джордж Леслі, «Англійський післяполудневий чай» (схема золотого перетину)

На картині Веласкеса «Стара жінка яка готує яечню» (рис. 4) два персонажа, але ми безумовно розуміємо хто є головним, за рахунок того що обличчя старої жінки на лінії золотого перетину, в той час як фігура хлопця відсунута зовсім в бік – автор хоче щоб в першу чергу ми дивилися на жінку, в честь якої названа картина. Її першочерговість також підкреслюється білим кольором хустки на голові та плечах, що контрастує з чорним тлом за тоном. Далі наш погляд падає на яечню (на другій лінії золотого перетину, а також через акцентний червоний колір) і тільки потім на іншого персонажа.

Леонардо да Вінчі багато разів використовував принципи золотого перетину в своїх композиціях (рис. 5). Фігура Іоанна та його права рука розміщені за цим принципом в своїх діагоналях (приклад побудови зі спіраллю), так що, завдяки цьому і тонко проробленому освітленню, погляд глядача замикається на картині і ходить по колу від обличчя до руки, плеча, і знову до обличчя.

На картині «Київська квіткарка» (рис. 6) митець зображує дівчину, що продає квіти. Вона дивиться прямо на глядача, ніби звертаючись до нього, і посміхається, саме полотно

Рис. 4. Дієго Веласкес. «Стара жінка яка готує яечню», 1618 р., (схема золотого перетину)

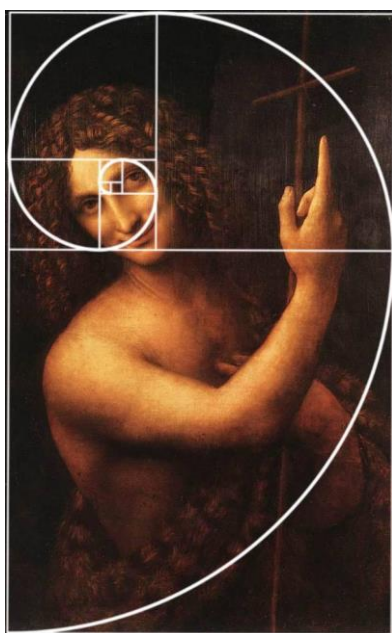

Рис. 5. Леонардо да Вінчі «Іоанн Хреститель», 1513 р., (схема золотого перетину)

написано в дуже світлих тонах для передачі радісного святкового відчуття. На фоні можна розгледіти сонячний міський пейзаж вулиць Києва в невеликій перспективі, щоб створити динаміку композиції. Фігура розміщується майже центрично, але голова посунута в бік, на лінії золотого перетину, що додає позі динаміки. Також для врівноваження цього на лінії золотого перетину попадає великий кошик з квітами, який героїня тримає в руках.

Рис. 6. Микола Пимоненко, «Київська квіткарка», 1897 р., (схема золотого перетину)

Приклади ескізів портрета жінки, що сидить (рис. 7, 8), до дипломної роботи, що були зроблені, спираючись на досвід, отриманий в результаті практики і теорії, наведеної в цій статті, в тому числі використовуючи правила розміщення фігури в просторі полотна за принципом золотого перерізу.

Рис. 7. Нариси до живописної композиції побутовий портрет

Рис. 9. Етюд до живописної композиції побутовий портрет

Висновки. Незалежно від жанру картини, зазвичай головним виразним інструментом в ній є композиція, а одним з головних композиційних прийомів є золотий перетин. Це доводить, що художнику як і століття тому, для більш якісного відображення художнього образу необхідно бути ознайомленим з базою художньої грамоти. За допомогою золотого перетину художник може більш гармонічно та влучно висловити свій задум, більш ефективно занурити глядача в картину. Навіть без навмисного креслення ліній та кутів золотого перерізу, теоретичні знання та роки творчої роботи навчають відчувати композицію інтуїтивно. Композиція портрета повинна бути збалансованою та вивіреною, сконцентрованою на натурі, а отже скомпонованою найбільш вдалим чином. Природність та правильність композицій, побудованих в рамках золотого перетину, доводить актуальність цього прийому, який може прийти на поміч будь-якому сучасному художнику, ці знання допоможуть виправити невдалу композицію портрета, коли художник не знає як це зробити.

Література:

1. Житкова Н.Ю., Зиміна С.Б. Композиція: навчальний посібник. Київ, 2013. 92 с.
2. Шевнюк О.Л. Словник термінів образотворчого мистецтва: Навч. Посіб.: Вид. 2-ге, виправлене і доповнене. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 100 с.
3. Яремків М.М. Композиція: творчі основи зображення: навч. посіб. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 112 с.